

13) je jasně patrný sklad vrstev, který je nápadně podobný skladu vrstev u kabinetu z Moravské galerie (inv. č. 17794), dokonce včetně nesourodé fluorescence lakové vrstvy v UV-A záření o vlnové délce 365 nm. Podobně jako u vzorku z Moravské galerie i zde vidíme výrazný černý základ, na kterém jsou jednotlivé vrstvy povrchové úpravy. První je vrstva transparentní pryskyřice, oddělená souvrstvím černé pigmentované vrstvy a kovové fólie, na něž je nanesena ještě další vrstva pryskyřice dokončená kovovou fólií. I tento lakový povrch opět odpovídá vzorkům publikovaným Böckelmannovou a naznačuje, že by předmět mohl patřit do stejného technologického okruhu.

Závěr

Cílem tohoto článku bylo na základě několika málo analyzovaných příkladů nábytku z českých a moravských sbírek upřít pozornost na zajímavé a dnes badatelsky zcela opomíjené odvětví lakových prací. Dostí jasně totiž ukazuje i na malém objemu vzorků významnou technologickou rozmanitost, s níž se budou nuceni badatelé, restaurátoři a památkáři do budoucna vyrovnat. Je jisté nezbytné, aby předměty, které se dnes nacházejí často v nevyhovujících podmínkách, a navíc mnohdy ve značně zdevastovaném stavu, byly konzervovány a byla jim věnována náležitá péče. Aby se jim takové péče dostalo, je nutná znalost technologií, jimiž byly tyto předměty zhotoveny. Text ukazuje, s jak velkou technologickou pestrostí se můžeme u předmětů setkat a jak nezbytný je pečlivý technologický průzkum, který by měl být následně doplněn i průzkumem materiálovým, pokud to bude při stavu současné památkové péče ekonomicky možné.

Probíhající výzkum v sobě nese pochopitelně daleko větší informační potenciál a je třeba mít na paměti, že zde prezentované informace jsou pouhým zlomkem. Přesto jasně ukazují komplikovanost tématu a úskalí, jimž musí a bude muset čelit památková péče a restaurátoři při restaurování a konzervování takto technologicky komplikovaných a navíc velmi různorodých objektů. Již nyní je jasné, že lakované objekty budou do budoucna vyžadovat maximálně poučený a velmi individuální přístup. Je proto nezbytné, aby v domácí restaurátorské obci zájem o tuto problematiku postupně narůstal.

Radek RYŠÁNEK

„Objev“ epitafu rodiny Jana Hodějovského z Hodějova v Českém Rudolci

Kostel Narození sv. Jana Křtitele stojí v centru obce Český Rudolec na samém okraji jihozápadní Moravy představuje v mnoha ohledech významnou památku. V odborné literatuře je reflektován v souvislosti s architekturou pozdně gotických dvoulodních kostelů a také v kontextu středověké nástěnné malby.¹ V interiéru kostela se také nachází řada středověkých a renesančních náhrobníků patřících místním šlechticům, o kterých však nalézáme zmínky jen ve vlastivědné literatuře.² Mezi sepulkrálními památkami kostela vyniká svými rozměry i užitým materiálem epitaf rodiny nekatolického šlechtice Jana Hodějovského z Hodějova z roku 1582, situovaný při severní stěně kostelního dvoulodí. Přibližně šestimetrový památník má podobu edikuly, v jejíž spodní části je osazena nápisová deska a v centrální části se nachází figurální výjev zpodobující rodinu Jana Hodějovského z Hodějova v modlitbě k ukřižovanému Ježíši Kristu. Zleva doprava jsou vyobrazeni Jan Hodějovský z Hodějova, synové Oldřich a Tomáš Dětrich, dále dvě dcery a manželka Rosina z Vartembergu.³ Jan Hodějovský je oděn v brnění, synové, dcery i manželka mají dobový oděv s dlouhými plášti. Ukřižovaný Kristus je vyobrazen v malém měřítku s rozevlátou bederní rouškou. Výjev je rámován edikulou tvořenou toskánskými polosloupky a trojúhelným frontonem s profilovanou římsou, v němž je vyobrazena polopostava Boha Otce. Po stranách tympanonu se nacházejí dva andělé. Celý epitaf je završen postavou Vítězného Krista umístěnou na vrcholu tympanonu. Spodní část epitafu vyplňuje kamenná deska s identifikačním nápisem, jehož pole jsou orámována dekorativním rolverkem v nízkém reliéfu. Po stranách desky se nacházejí rodové erby.

Epitaf Hodějovských byl po dlouhou dobu zcela přehlížen zjevně z toho důvodu, že byl v minulosti zalíčen desítkami vrstev vápenných nátěrů, které zcela setřely původní vzhled díla a ukryly je pod nevzhlednou slupku. Již před bezmála sto lety v souvislosti s epitafem poznamenal Jan Tiray, že „vše splývá v neladný celek“.⁴ Nedávný restaurátorský průzkum⁵ ale doslova znovu objevil pozapomenuté dílo a pohled na ně zcela proměnil. Ukázalo se, že zatímco architektura edikuly je žulová, figurální reliéfy byly vytvořeny technikou renesančního štuky, založenou na použití vápna a drčeného bílého plniva. Provedené sondy dále odhalily mimořádné výtvarné kvality díla jak ve způsobu sochařské modelace, tak i v patrně původní polychromii, jež se pod vrstvami nátěrů souvisle dochovala. To z epitafu Hodějovských činí vzácnou ukázkou užití renesančního štuky mimo oblast dekorací architektury. Neméně významným aspektem je skutečnost, že podle aktuál-

ních zjištění byl epitaf, ačkoliv v původní struktuře nese známky lokálních mechanických poškození, zabílen zřejmě nedlouho po svém vzniku. Stalo se tak patrně již v první třetině 17. století v souvislosti s rekatolizací a od té doby jen přibývaly další vrstvy nátěrů. Jedná se tedy o dílo, jež s velkou pravděpodobností neprošlo žádnými opravami v průběhu baroka i 19. století, a ani žádnými modernějšími zásahy, což je u figurálního štukového díla z doby renesance zcela ojedinělé. Epitaf proto bude v nejbližší době předmětem podrobného uměleckohistorického zkoumání a především kompletního odkrytí a následného restaurování, které se má uskutečnit v průběhu let 2019 a 2020. Už nyní se nabízí celá řada podnětů pro interdisciplinární výzkum: od osudů členů moravské větve rodiny Hodějovských a jejich vazeb k významným šlechtickým rodům přes rekatolizační ničení protestantských památek až po formální, technologické a materiálové srovnání s dalšími štukovými díly z daného období (například se štuky v pohřební kapli Věch svatých na zámku v Telči). Podrobný průzkum a odkryv epitafu bude představovat jeden z hlavních výstupů projektu NAKI II – Rene-

■ Poznámky

1 K architektuře viz Vladimír Nekuda (ed.), *Vlastivěda moravská. Dačicko, Telčsko, Slavonicko*, Brno 2005, s. 555–557. K nástěnným malbám viz Marie Vyšehodová, *Nástěnná malba v Čechách ve 14. století. Český Rudolec a Jindřichův Hradec* (diplomní práce), Ústav dějin křesťanského umění KTF UK, Praha 2011.

2 Zatím nejúplnější pojednání o sepulkrálních památkách v Českém Rudolci obsahuje příslušný svazek moravské Vlastivědy, viz Jan Tiray, *Vlastivěda moravská. Slavonický okres*, Brno 1926, s. 207–212.

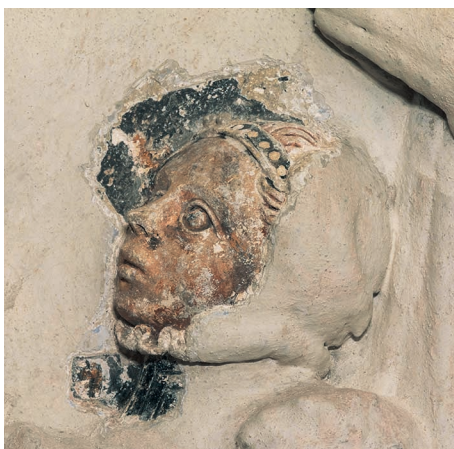
3 Jméno Jan se v průběhu 16. století objevuje v rozvětvené rodině Hodějovských několikrát. Rudolecký epitaf dal vytvořit Jan (VII.) Hodějovský z Hodějova, který sídlil na Markvarci a byl synem komorníka menšího soudu Markrabství moravského Arleba Hodějovského z Hodějova. Neměl by být zaměňován se svým známějším současníkem, humanistou Janem (IV.) Hodějovským z Hodějova, který sídlil na Řepici. Pro základní informace o moravské větvi Hodějovských viz Bartoloměj Paprocký z Hlahol, *Zrcadlo Markhrabství Moravského*, Olomouc 1593, list CCLXXXI–CCCLXXXII. – Josef Jireček, *Jan Hodějovský z Hodějova, jeho rod i působení a latinští básníci tovaryšstva jeho*, Praha 1884, s. 10–11, 17, 21. – Josef Vichr, *Dějiny rodu Hodějovských z Hodějova* (rukopis), Kraselov 2002, s. 39–42.

4 Tiray (pozn. 2), s. 210.

5 Průzkum byl proveden na podzim roku 2018 MgA. Zdeňkem Kovářkem, MgA. Lucíí Bartůňkovou, Ing. Renatou Tišlovou, Ph.D., a Vojtěchem Krajíčkem, DiS., v rámci projektu MK ČR NAKI II – Renesanční a manýristické štukatéřství v Čechách a na Moravě, id. č. DG18P020V0005.

1

2

Obr. 1. Epitaf rodiny Jana Hodějovského z Hodějova, 1582, kostel Narození sv. Jana Křtitele, Český Rudolec, stav před započatím restaurátorského průzkumu. Foto: Vojtěch Krájček, 2018.

Obr. 2. Detail tváře dcery Jana Hodějovského po odstranění druhotných vrstev vápenných nátěrů, epitaf rodiny Jana Hodějovského z Hodějova, 1582, kostel Narození sv. Jana Křtitele, Český Rudolec. Foto: Vojtěch Krájček, 2018.

sanční a manýristické štukatéřství v Čechách a na Moravě, jehož hlavním řešitelem je Fakulta restaurování Univerzity Pardubice.

Zdeňka MÍCHALOVÁ

Alois Musil, antika a České země

„Tvořila mě poušť a životní bída. V poušti mi nepomohly ani tituly, ani řády. Byl jsem odkázán sám na sebe a na Boha. Vědomí, že konám svou povinnost, je nejlepším uznáním a jedinou plnou odměnou.“

Dne 2. listopadu 2018 se v sídle generálního ředitelství Národního památkového ústavu na Starém Městě, v domě U Voříkovských, konal seminář *Alois Musil, antika a České země*. Tato komorní konference byla skvělou ukázkou odborné spolupráce Národního památkového ústavu s Ústavem pro klasickou archeologii Filozofické fakulty Univerzity Karlovy a Českého národního komitétu ICOMOS.

Alois Musil, orientalista, kněz a cestovatel, muž mnoha profesí a zájmů, se narodil 6. června 1868 v Rychtářově, v roce 2018 by se tedy dožil 150 let. Seminář si kladl za cíl připomenout jeho mnohovrstevnou osobnost a posluchači se tak mohli seznámit s tématy, která souvisela nejen s archeologií a zájmem tohoto badatele o památky, ale i s jeho působením na Blízkém východě, v Rakousku a Českých zemích.

Úvodní slovo za NPÚ a ICOMOS pronesl docent Josef Štulc a za Filozofickou fakultu docent Peter Pavúk, ředitel Ústavu pro klasickou archeologii FF UK.

Zahraničním hostem byl profesor Michael Weigl z Vídeňské univerzity, který proslovil přednášku *In the Footsteps of Alois Musil: The Study of the Wadi ath-Thamad Region in Arabia Petraea and in the Survey of the Wadi ath-Thamad Project*.¹ Příspěvek se věnoval Musilovým výzkumům v Jordánsku v posledních dnech rakousko-uherské monarchie. Představil mnohotvárnou osobnost Aloise Musila a jeho akademickou kariéru ve Vídni. Poté se věnoval lokalitě Ma'dabā v Jordánsku v době, kdy zde badatel pobýval. Z této oblasti představil Musilem pořízené fotografie a mapy. Na konci svého příspěvku představil profesor Weigl projekt Wadi ath-Thamad, na němž se podílí několik akademických institucí – kanadská a rakouská univerzita (Wilfrid Laurier University, University of Vienna), dále Social Sciences and Humanities Research Council of Canada, The Department of Antiquities of Jordan a nakonec organizace The American Schools of Oriental Research.

O odrazu činnosti Aloise Musila v české geografii přednášel doktor Jiří Martínek z Historického ústavu AV ČR. Přednášku započal exkurzí do historie české geografie – od profesora Jana Palackého, syna „otce národa“, přes novou generaci geografů až po samotného Aloise Musila, jehož výzkumy byly geografii velice blízké a byl (mimo totalitní období) mezi geografy také řazen. J. Martínek hovořil o změnách po roce 1920, kdy Musil přichází do Prahy a přednáší zde mj. i o geografických tématech. Vedle

toho Musil také ve 20. letech psal pro American Geographical Society, pro časopis *Širým světem* ad.

Kontext doby, v níž badatel žil, přiblížil profesor Petr Charvát z Pedagogické fakulty UK. Na úvod nastínil situaci v orientalistice na konci 19. a počátkem 20. století v Rakousku-Uhersku a představil její osobnosti (Hermann Junker, Philipp Back, Ernst Sellin, Carl Watzinger, Otto Benndorf, Felix von Luschan), navíc hovořil o jimi zkoumaných lokalitách. Zmínil činnost Rakouského archeologického ústavu ve Vídni, práci badatelů s ním spojených (např. David Heinrich Müller) a jemenskou expedici z let 1898–1899.

Archeologickými aspekty Musilova díla na příkladu lokality ar-Rušáfa, zbytků starobylého města v severní Sýrii, se zabýval Josef Souček z Národního muzea v Praze (příspěvek *Musil, Mendl, Resafa*). Uvedl širší geografický kontext místa a přehled hlavních výzkumů, které na něm proběhly. Poté se zabýval přínosem Aloise Musila k poznání této památky. Architekt Antonín Mendl (1890–1944) měl přístup k té části celkové dokumentace, o kterou Musila nepřipravilo přepadení v poušti – k fotografiím, plánům, ale i k práci pánů Friedricha Sarreho a Ernsta Herzfelda. Tento materiál mu umožnil vytvořit rekonstrukce, které byly v principu správné a jejichž upřesnění a opravy přinesly až moderní výzkumy ve druhé polovině 20. století.

Docent Jiří Musil (*Římské tradice v ummájovské architektuře*) podrobně probral dispoziční stavby Ku-sejr Amra a detailněji se věnoval zejména výzdobě tohoto zámku z 8. století, který odborné veřejnosti poprvé představil právě Alois Musil. Zabýval se především paralelami vycházejícími z pompejského a pozdně římského nástěnného malířství.

Martina Veselá ve své přednášce *Alois Musil jako archeolog a dokumentátor* zhodnotila komplexně roli Aloise Musila jako archeologa, vyzdvihla jeho význam a přínos pro tento obor a ochranu archeologických památek na Blízkém východě. Prezentovala také několik konkrétních ukávek se zvláštním zaměřením na památky poškozené či zničené během posledního válečného konfliktu v Sýrii. Bádání Aloise Musila uvedla do kontextu ostatních archeologických výzkumů na Blízkém východě a shrnula problematiku Musilovy dokumentace a interpretace ve světle moderních poznatků. V poslední části svého příspěvku prezentovala projekt archeologické databáze lokalit zkoumaných Aloisem Musilem, započa-

■ Poznámky

1 V názvech příspěvků a projektů byla zachována původní transkripce použitá přednášejícími, ostatní názvy lokalit byly sjednoceny podle současných pravidel přepisu.